

Uuden koulun kokemuksia äidinkielen kirjoituksen opetuksesta¹

Ylioppilastutkinnolla on ratkaiseva vaikutus koulujen oppimääriin. Siitä on seurauksena, että äidinkielen kirjallisen käytön opetuksessa kosketus elävään elämään jää liian vähäiseksi. Pakostakin tulee päämääräksemme valmistaa lapsia äidinkielen kirjalliseen kokeeseen, tutkintoon, jossa oppilaan ilman lähdeoteoksia on kirjoitettava aine aiheesta, joka useimmiten ei häntä sanottavasti kiinnosta. Nämä olosuhteet eivät paljonkaan muistuta niitä, joissa hän myöhemmin, ylioppilastutkinnon suoritettuaan, joutuu kirjoittamaan artikkeleita, pöytäkirjoja, selostuksia ym.

Monilla tahoilla on koetettu saada myös ainekirjoituksen opetus entistä elävämmäksi. Seuraavassa kerron niistä menetelmistä, joita olemme käyttäneet Töölön ruotsinkielisessä yhteiskoulussa. Ne tosin eivät ole uusia eivätkä erikoisen huomattavia. Niitä on kokeiltu eri tahoilla — meidänkin maassamme. Mutta kun ne eräissä suhteissa ovat vieneet toivottuun tulokseen, niiden selostaminen ehkä kiinnostaa.

Koulumme muodostaa valmistavan koulunsa kanssa elimellisen kokonaisuuden. Tällä seikalla on suuri merkitys, sillä alakoulussa laskeetaan kaiken perustus, ja sillä asteella oppilaiden asenne on luonnostaan myönteinen ja innokas.

Kolmen valmistavan luokan jälkeen oppilaat tulevat »isoon kouluun». He ovat jo hankkineet itselleen tottumuksen — ja samalla tarpeenkin — ilmaista ajatuksiaan kirjallisesti. He eivät juuri joudu ymmälle, pani heidät kirjoittamaan mistä hyvänsä heidän harrastuspiiriinsä kuuluvasta aiheesta, ja hyvin harvoin kuulee tuon omana koulu-aikanani niin tavallisen: Mitä minä kirjoittaisin? Minä en osaa! jne. Ero omasta valmistavasta koulustamme ja muista kouluista tulleiden välillä on huomattavan suuri opetuksen alkaessa I luokalla. Luokka on heti mukana, oli sitten kerrottava Mooseksen vaelluksesta erämaan halki, Kolumbuksen löytöretkestä tai seipitettävä joulusatu. Lapsille on miltei yhtä luonnollista sanoa sanottavansa kirjallisesti kuin suullisesti. »Ison koulun» alaluokilla oppilaat ovat yhä tuossa onnellisessa iässä, jolloin on helppo herättää heidän mielenkiintonsa ja pitää sitä viireillä.

Koulussa, jossa, kuten meillä, päivittäiset läksyt on korvattu viikkotehtävillä, oppilaat joutuvat paljon useammin kuin muissa kouluissa suorittamaan kirjallisia tehtäviä kaikissa aineissa, siis myös maantieteessä, historiassa, luonnonhistoriassa ja fysiikassa, joista he muissa kouluissa saavat vain suullisia läksyjä. Viikkotehtävät vastaavat muiden koulujen läksynlukua. Maanantaisin oppilaat saavat tietää, mitä heidän on viikon kuluessa suoritettava eri aineissa. Näitä, tavallisesti kirjallisia töitä varten on varattu joka aamu 60 minuutin tunti, ja lauantaina täyttyy kaiken olla valmiina. Työt tehdään joko luokassa tai koulun kirjastossa, ja valvova opettaja antaa tarvittaessa neuvoja ja selityksiä. Tämä

¹ Esitelmä äidinkielen opettajain päivillä 8. 6. 1950.

työskentely antaa oppilaille kirjoitustottumuksen, joka selittää, miksi ainekirjoituksen tulokset ovat hyvät huolimatta pienestä tuntimäärästä.

Äidinkielen pientä tuntimäärää kompensoi myös opetuksen keskitäminen. Äidinkielen opetus yhdistetään tavallisesti ala-asteilla uskontoon ja maantieteeseen, yläasteilla historiaan ja kirkkohistoriaan. Aineriippumattomasti — uskonto — maantiede on täten saman opettajan käsissä. Maantieteen opetusta hoitaa siis ala-asteilla humanisti. Tämä ehkä aiheuttaa arvostelua, mutta itse asiassa se on osoittautunut onnistuneeksi ratkaisuksi. Äidinkielen opettaja on terveellisen vapaa niistä tieteellisistä ja ammattinäkökohdista, jotka useimmiten ratkaisevat tämän aineen oppimäärät. Maantieteellä tulisikin olla keskeinen asema kouluopetuksessa. Sehän on luonnollinen yhdysside kaikkeen siihen uuteen ja tuntemattomaan, jonka eteen pieni kymmenvuotias joutuu oppikouluun tullessaan. Tahdomme ennen kaikkea antaa hänelle tietoja siitä yhteiskunnasta, johon hän kuuluu, sekä jonkinlaisen käsityksen suuresta maailmasta omamme ulkopuolella. En rupea tässä selostamaan kaikkia niitä mahdollisuuksia, joita maantieteen opetuksella on tässä suhteessa. Voin vain todeta, että se antaa alaluokilla runsaasti mahdollisuuksia kehittää kirjallista sanontaa. Sen piirissä on yltäkyllin mielenkiintoista kerrottavaa. Omaan kaupunkiin tutustuttaessa voidaan jo ensimmäisellä luokalla kirjoittaa sairaaloista, kirkoista, palasemista, elokuvista, puistoista, satamista, museoista ym., jotka kaikki kuuluvat lasten harrastuspiiriin. — Vieraisiin maanosiin tutustutaan Kolumbuksen löytöretkien ja Magalhãesin maailmanympäripurjehduksen avulla sekä seuraamalla Marco Poloa tarunhoitoiseen Kiinaan. Silloin on viikkotehtäviin paljon hauskaa kirjoittamista. Tällä asteella ei vielä merkitse mitään, että aineiden lukija tuntee asiat paremmin kuin kirjoittaja. Jo se, että saa tuottaa jotakin kirjallista, aiheuttaa kymmenvuotiaassa suuren tyydytyksen ja luomisilon tunteen. Samalla asteella lapset selostavat mielellään myös Raamatun kertomuksia, ja heillä on ihmeellinen kyky painaa mieleensä se, minkä heille on kertonut. — Mutta lapsille pitää antaa tilaisuus kirjoittaa myös siitä, mitä he itse ovat nähneet ja kokeneet, ja luonnontieteet antavat tällöin usein sopivia aiheita. Voihan kirjoittaa esim. kotieläimistä, metsän eläimistä, puiden elämäntarinoista jne. Erinomaista kirjallista harjoitusta ovat myös ryhmätyöt, joihin on varaa käyttää ala-asteilla enemmän aikaa kuin myöhemmin.

Ryhmätyöt tehdään joko sellaisen kurssinosan kertaamiseksi, johon kannattaa lähemmin syventyä, tai niiden avulla tutustutaan johonkin uuteen asiaan. Tavallisesti opettaja ehdottaa aiheen, mutta joskus aloite voi tulla oppilaidenkin taholta. Muistan luokan, joka välttämättä tahtoi tehdä ryhmätyön Kustaa II Aadolfista. Yhdessä mietitään, mitkä asiat otetaan käsiteltäviksi, ja kirjoitetaan pääkohdat tauluun. Työt jaetaan eri ryhmille, jotka ovat sitä ennen valinneet keskuudestaan ryhmänjohtajan. Äidinkielen — historian — uskonnon opettajalla on käytettävänä niin monta viikkotuntia, että hän hyvin voi luovuttaa joihinkin niistä ryhmätyön tekoon, tai se tehdään jonkin aineen viikkotehtävänä. Ennen kuin työ alkaa, opettajan on katsottava, että käsillä

on tarpeeksi lähdekirjoja, karttoja, kuvia ja muuta aineistoa, jotta oppilaat voivat mahdollisimman tehokkaasti käyttää aikansa. Kun joku on kirjoittanut tehtävästä oman osuutensa, ryhmänjohtaja lukee hänen aikaansaannoksensa ja antaa arvostelunsa. Sitten vasta opettaja korjaa virheet ja esittää oman arvostelunsa. Puhtaaksikirjoitus on paras antaa viikkotehtäväksi. Ryhmätyöt koristetaan kuvin, ja kannet ovat sangen upeat, mutta niiden tärkeimpään osaan, kirjoituksiin, kenelläkään sivullisella on harvoin aikaa tutustua. Luokan- ja ryhmänjohtajien tehtäväksi jää arvostella, kiittää tai moittia ja pahoinpidellä niitä, ja kirjoittajat oppivat selittämään uuden asian niin, että toveritkin sen ymmärtävät, tai kertomaan hauskaasti jotakin ennestään tuttua.

Voi tietenkin väittää, että ryhmätyöt vievät liaksi aikaa. Totta onkin, että sodan aikana niitä ei paljon tehty. Mutta nyt, kun aikaa taas on runsaammin, yksinkertaisesti otamme sitä itsellemme. Antakaa alaluokkalaisten tehdä ryhmätyö jostakin mielenkiintoisesta kurssin osasta. Uhratkaa muutamia tunteja sen suunnitteluun saadaksenne kaiken käyntiin. Antakaa heidän kotiaineen sijasta kirjoittaa osuutensa kotona ja käyttäkää tunti arvosteluun ja työn lukemiseen, niin että luokka tutustuu siihen kokonaisuudessaan. Luulen, että se tulee osoittautumaan monessa muussakin suhteessa antoisaksi, vaikka se ennen kaikkea kehittääkin lapsia kirjalliseen asiallisen aiheen käsittelyyn.

Lapset saavat meillä jo ala-asteilta alkaen dramatisoida milloin mitään, ja tiedämme kaikki, ettei se ole niinkään helppoa. Mutta erittäin hyvää harjoitusta se on sekä heidän kirjalliselle että suulliselle esitystaidolleen. Joskus lapset onnistuvat niin hyvin, että he saavat esittää tulokset koko koululle lauantain viimeisellä tunnilla, joka meillä on varattu tällaisiin tarkoituksiin. Muistan näytelmät, jotka IV luokka kirjoitti Mucius Scaevolasta ja Torista Utgårdaloken luona, sekä I luokan menestysnäytelmän »Minne verorahamme joutuvat?».

Kaikki kirjallisen työn muodot, joista nyt olen puhunut, ovat melko kiinteästi liittyneet määrättyyn tehtävään tai annettuun aiheeseen. Mutta vapaata kirjoitteluakaan ei saa laiminlyödä, ja sellaiseen antaa erittäin sopivan tilaisuuden luokkalehti. Se herättää useimmiten niin suunnatonta innostusta luokassa, että opettajan on pakko sitä vaimentaa. Nimen ja toimittajien valitseminen on jo sekin jännittävää, ja innostus onnistuu jollakin salaperäisellä tavalla kestämään monta vuotta, kunnes lehti joskus IV tai V luokalla kuin itsestään lakkaa.

Niin alkaa varsinainen ainekirjoitus keskiluokilla, jolloin, kuten tiedetään, lapsi alkaa vetäytyä kuoreensa, ottaa mielellään hiukan ylimielisen asenteen koulutyöhön ja kätkee mahdollisen mielenkiintonsa välipitämättömyyden naamarin taakse. Halu luoda luomisen itsensä takia on hävinnyt, samoin suuri osa ystävällisestä ja luottamuksellisesta suhtautumisesta. Nyt ei ole enää niinkään helppoa viritellä mielenkiintoa viikkotehtäviä tai ryhmätoita kohtaan, ja kirjoittaminen on yksinomaan vaivalloista. Luokka on sitä mieltä, että kuuluu asiaan valittaa työn paljoutta, ja tarvitaan paljon käärmeen viekkautta, jotta saisi sen houkuttelluksi mukaansa. Nyt herää kysymys: kotiaineita vai ei? Ruotsissa on suureksi osaksi luovuttu kotiaineista. Ollaan sitä mieltä, että

oppilaat turvautuvat niissä siinä määrin lähteisiin, että heidän työnsä rajoittuu parhaassa tapauksessa kokoon poimitun aineiston jäsentelemiseen ja järjestämiseen sekä puhtaaksi kirjoittamiseen. Äidinkielen opettajain kokouksessa Sigtunassa joitakin vuosia sitten tuomittiin kotiaineet miltei yksimielisesti Suomen ruotsalaisten osanottajien suureksi hämmästykseksi, sillä heidän katsantokantansa ei ollut silloin vielä niin jyrkkä. Kotiaineiden puolesta puhuu kuitenkin se, että ne ovat parempaa harjoitusta oppilaiden tulevaa kirjoittelua varten kuin kouluaineet.

Norjalainen äidinkielen opettaja Olof Storsteinn, jonka kirja »Skolan mitt i byn» on äskettäin käännetty ruotsin kielelle, antaa monia erinomaisia neuvoja äidinkielen opetuksen elävöittämiseksi ja sen saattamiseksi lähempään yhteyteen elävän elämän kanssa. Hän on ratkaissut kotiainekysymyksen tavalla, joka tuntuu erittäin onnistuneelta. Storsteinnin mukaan oppilaan ainekirjoitusta kohtaan tuntema haluttomuus johtuu siitä, että lukija, siis yleisö, jolle hän kirjoittaa, on opettaja, joka useimmiten tietää kirjoituksen aiheesta enemmän kuin kirjoittaja. Opettaja ei »yleisönä» stimuloi. Annettakoon nuorten kirjoittajien kääntyä sellaisen yleisön puoleen, joka tuntee mielenkiintoa lukioluokkalaisen esittämiä uusia tietoja tai kokemuksia kohtaan. Pantakoon heidät tekemään tuotteensa mukaansatempaaviksi ja mielenkiintoisiksi. Korvattakoon metodiemme tavanomainen ja kangistunut aines uudella ja elävällä.

Storsteinn käyttää hyväkseen luokkalehteä, jonka me katsoimme näytelleen osansa loppuun jo IV ja V luokalla, mutta jonka nyt taas olemme menestyen ottaneet käytäntöön lukioluokilla. Hän antaa luokan jakaantua ryhmiin, joista kukin ottaa vastatakseen lehden jostatystä osastosta. Valitaan toimituskomitea, joka arvostelee kirjoitukset ja myös vapaasti hylkää sellaiset, joiden se ei katso herättävän sanottavaa mielenkiintoa. Opettaja lukee ja korjaa kaikki tuotteet — jokaisen oppilaan on kirjoitettava jotakin — ja antaa arvosanat, jotta hänellä olisi, mihin nojata antaessaan numerot todistuksiin. Hän ei kuitenkaan millään tavalla sekaannu toimituskomitean työhön. Kun lehti on valmiiksi toimitettu, sitä monistetaan 3—4 kappaletta. Luokka saa omansa, mutta muut lähetetään jonkun toisen koulun vastaavalle luokalle. Storsteinn onnistui saamaan vaihtoa oman norjalaisen luokansa ja erään tanskalaisen ja ruotsalaisen luokan kesken. Tämä sanomalehtien vaihto oli mitä onnistunein keksintö, sillä nyt oppilaat saavat aivan luonnollisen tilaisuuden kertoa yleisölle, joka ei tunne asioita mutta on niistä kiinnostunut. He saavat kertoa omasta koulustaan ja kaupungistaan, talviurheilusta, retkistä, museoista, kulkuyhteyksistä, kaupasta, teattereista, kirjastoista, satamista jne. loppumattomiin. He tarkkaavat ja tutkivat ympäristöänsä ja kirjoittavat tutkimustensa tulokset lukijapiirille jonka keskuudessa he tahtovat ja voivat herättää mielenkiintoa.

Tuntuu siltä kuin luokkalehti olisi erittäin tehokas apu äidinkielen opettajan työssä, joskaan en voi puhua varsin asiantuntevasti itse kokeiltuani sitä vain yhdellä luokalla. Mutta tiettyä aihetta käsittelevä lehti vastaa osittain niitä ala- ja keskiluokkien ryhmätöitä, jotka jo kauan ovat muodostaneet tärkeän osan kirjoituksen opetuksessamme.

Jos täten todellakin oppilaat voidaan saada mukaan aktiivisesti ja itse tekemään aloitteita, jää opettajan osalle vain innostuksen johtaminen sopiviin uomiin.

Ne menetelmät, joita tässä olen selostanut, ovat monessa suhteessa osoittautuneet tyydyttäväiksi myös, kun on ollut tehtävä kompromisseja toisaalta ylioppilastutkinnon vaatimusten, toisaalta yksilön parhaan välillä. Ja näitä metodeja voidaan useimmissa tapauksissa toteuttaa missä koulussa hyvänsä. Tietenkin matka ihanneopetukseen on vielä pitkä. Mutta silloin tällöin saa yhdessä oppilaiden kanssa iloita sellaisista tuloksista, joiden toivossa työ alettiin.

RACHEL FURUHJELM